

Seyhan Gazetesi'ne Göre Adana'da Tarımsal rn Fiyatları (1873-1876)

Ahmet Caner ATAL¹

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Tarih Bölümü

ÖZET

ukurova'nın merkezinde bulunan Adana, Osmanlı Devleti'nin en önemli tarım merkezleri arasında yer almaktadır. Adana bölgesinde yetiřtirilen tarım ürünleri, halkın ihtiyaı karřıladıktan sonra geriye kalanının satımı yapılmıřtı. Bařta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti'nin çeřitli vilayetlerine ve yurtdıřına ihraç edilmiřti. 1873-1876 yıllarında Adana'da satılan tarım ürünleri, buėday, arpa, pamuk, koza, pamuk tohumu ve susamdan oluřmaktaydı. Bu rnlerin fiyatları, yıllar ve belirli aylar arasında artıř ve azalıřlar göstermiřti. Adana'daki satıřı gerçekleřtirilen tarım ürünlerindeki bu dalgalanmanın en temel nedeni kuraklıktı. Bu alıřma, Seyhan Gazetesi'nin 1873-1876 yıllarında çıkan farklı sayılarındaki bilgilerden hareketle, Adana yetiřtirilen tarımsal ürünlerin fiyatları hakkında bilgiler sunulmuřtur.

Anahtar Kelimeler: Tarım rnleri, Adana, Seyhan Gazetesi, Tarımsal rn fiyatları

---

* Arařtırma Görevlisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi tarih Bölümü. acanercatal@gmail.com.

Agricultural Product Prices in Adana According to Seyhan Newspaper (1873-1876)

Ahmet Caner ÇATAL*

Hatay Mustafa Kemal University

Department of History

ABSTRACT

Adana, a middle of the Çukurova, was an important agriculture centre of the Ottoman Empire. Agriculture products were exported to Istanbul and other provinces of the Empire and also it was sent to foreign countries after the needs of local people had been supplied. Between 1873 and 1876, wheat, barley, cotton, cocoa, cottonseed and sesame seeds were essential products. Prices of these products fluctuated in years and certain months. The primary reason for fluctuation was drought. This paper provides information on the prices of agriculture products in Adana by reviewing the Seyhan Newspaper published between 1873 and 1876.

Key words: Agricultural products, Adana, Seyhan newspaper, Agricultural product prices.

* Research Assistant, Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History. acanercatal@gmail.com.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin Anadolu vilayetlerinde XIX. yüzyılın ortalarına kadar küçük üreticilik tarzında tarım yapılmaktaydı.² Halk, evvela kendi ailesinin ihtiyaçlarını karşılamakta, geriye kalan ürün fazlasını ise diğer ihtiyaçlarını karşılamak için satmaktaydı. 1858 tarihinde çıkarılan *Arazi Kanunnamesi* ile halka büyük çapta topraklar dağıtılmıştı. Bu sayede büyük üretimler yapılmaya başlanmıştı.³ Hasadı yapılan ürünler çeşitli fiyatlarda başta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti'nin çeşitli vilayetlerine satılmış veya ihraç edilmişti. Ticareti yapılan tarım ürünleri, birçok şehirde farklı fiyatlarda satılmıştı. Fiyatların değişiklik göstermesi bazı sebeplere bağlıydı. Bunlar arasında arz-talep ilişkisi, iklim şartları (kuraklık-bol yağış) ve doğal afetler gibi etkenler yer almaktaydı.

Bu çalışmada, 5 Mart 1873 tarihinde Adana'da yayın hayatına başlayan Seyhan Gazetesi'nin 3. ilâ 165. sayıları arasında verilen bilgilerden hareketle, şehir merkezinde satışı gerçekleştirilen buğday, arpa, susam, koza, pamuk ve pamuk tohumu gibi hububat ve sanayi ürünlerinin fiyatlarının haftalık tarifesi ile fiyatların artış ve azalışlarının nedenleri açıklanmaya çalışılacaktır.

2. BUĞDAY VE ARPA FİYATLARI

Çukurova'nın merkezinde bulunan Adana, bereketli tarım arazilerine sahip bir şehirdi. Yüzyıllardır bu topraklar insanlar tarafından ekilmiş ve birçok ürünün hasadı da yapılmıştı. Bu ürünler arasında en önemli yeri tutan mahsul buğday ve arpadır. Adana'nın iklim özelliğine göre Mayıs ayının ortalarından Haziran ayının başlarına kadar buğday ve arpanın hasadı yapılırdı. Tarımla uğraşan halk, yıllık tüketim ihtiyacı ve gelecek senenin tohumunu ayırdıktan sonra üründen geriye kalan ihtiyaç fazlasını da satardı. Adana'da satılan buğday ve arpanın fiyatları, Seyhan Gazetesi'nin 1873 yılının Mart ayı ve 1876 yılının Ağustos ayına kadar ki zaman zarfında tablo 1,2,3 ve 4'te haftalık tarzda gösterilmiştir.

---

² Tefik Güran, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998, s.55.

³ Tosun Arıcanlı, "19. Yüzyılda Anadolu'da Mülkiyet, Toprak ve Emek", **Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım**, (Ed. Çağlar Keyder ve Faruk Tabak), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s.137.

Gazete'ye göre Adana'da buğday ve arpa belirli bir kritere uygun olarak satılmıştır. Buğday, en iyi kalite (âlâ), orta kalite (evsat) ve düşük kalite (edna) şeklinde düzenlenmiş ve buğdayın fiyatları buna göre belirlenmiştir.⁴ Arpa ise 1873 yılında sadece arpa olarak ifade edilmişken,⁵ 1874 yılının Şubat ayından itibaren iyi kalite ve orta kalite olarak bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.⁶ Bu tarihten itibaren arpanın fiyatı da bu değerlendirmeye göre belirlenmiştir. Ayrıca Adana şehrinde buğday ve arpa fiyatları İstanbul kilesine göre satılmıştır.⁷

Tablo 1: 1873 yılı Buğday ve Arpa Fiyatları

	Buğday Fiyatları						Arpa Fiyatı	
	Âlâ (üst)		Evsat (orta)		Edna (düşük)		Kuruş	Para
	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para		
31 Mart 1873	18		15		12		6	20
7 Nisan 1873	18		16		13		7	
14 Nisan 1873	19		17		16		6	
21 Nisan 1873	20		18		16		7	
28 Nisan 1873	27		24		22		9	
4 Mayıs 1873	25		22		20		10	
11 Mayıs 1873	25		22		18		7	
18 Mayıs 1873	28		24		18		7	
25 Mayıs 1873	26		22		18		8	
9 Haziran 1873	25		21		18		8	
16 Haziran 1873	25		22		20		9	
18 Ağustos 1873	27		25		23		8	
31 Ağustos 1873	28		26		24		8	
14 Eylül 1873	32		28		25		9	
5 Ekim 1873	34		32		28		10	
19 Ekim 1873	38		35		32		12	
26 Ekim 1873	35		32		28		12	
9 Kasım 1873	35		32		28		12	
30 Kasım 1873	30		28		25		11	
7 Aralık 1873	32		28		25		11	
14 Aralık 1873	30		28		25		10	
27 Aralık 1873	32		28		25		11	

Adana kent merkezinde 1873 yılının Mart ayın sonunda satılan buğdayın fiyatı derecesine göre 12-18 kuruş arasında satılırken arpa ise 6,5 kuruş seviyesindeydi. Hem buğday

⁴ Seyhan Gazetesi, S.3, Adana 1873, s.2.

⁵ Seyhan Gazetesi, S.42, Adana 1874, s.2.

⁶ Seyhan Gazetesi, S.43, Adana 1874, s.2.

⁷ Kile, tahıl ölçmede kullanılan ölçü birimidir. 1 kile 4 şinik, 1 şinik 2 kutu, 1 kutu 4,625 kıyye etmektedir. Şu haliyle 1 kutu 5,929 kilograma, 1 şinik 11,858 kilograma, 1 kile ise 47,434 kilograma denk gelmekteydi. Bu ölçü İstanbul için geçerlidir. Mehmet Yavuz Erler, **Osmanlı Devleti'nde Kuraklık ve Kıtık Olayları (1800-1880)**, Libra Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul 2012, s.11. (Terminoloji)

hem de arpa fiyatı stokların eriyip hasadın başladığı Mayıs ayına doğru artış göstermişti. Bu artış normal şartlarda hasat sonrası düşüş göstermesi gerekirken giderek artmış ve buğday 20-25 kuruşa, arpa da 9 kuruşa yükselmişti. Ağustos ayından itibaren daha da artan buğday ve arpa fiyatları, tohumların toprağa atılması zamanı olan Ekim ayında ise 1873 yılında tavan seviyesine yükselmişti. Hububatın fiyatının ekim zamanı yükselmesi olağan bir durumdu. Zira sonraki Kasım ve Aralık aylarında tekrar düşen buğday ve arpa fiyatı, 1874 yılının Ocak ayının ortalarından sonra tekrar yükselmeye başlamıştı. 1873 yılında Adana’da buğday ve arpa fiyatlarının bu derece yükselmesi, kuraklık ve hububat ekiminin yapılmasına bağlıydı.⁸ Kuraklığı etkisini gören yetkililer, vilayet genelinde Eylül ayından itibaren şehir dışına hububat satışlarının yapılmasını yasaklamıştı. Ancak önceden Kontrato’ya girmiş olan hububat bundan muaf tutulmuştu.⁹ Nitekim Adana’daki kuraklık 1874 yılında da devam etmişti. Hatta 1874 yılı Mart ayında sıcaklık 28° dereceye kadar çıkmıştı.¹⁰

Tablo 2: 1874 Buğday ve Arpa Fiyatları

	Buğday Fiyatları						Arpa Fiyatı			
	Âlâ (üst)		Evsat (orta)		Edna (düşük)		Âlâ (üst)		Evsat (orta)	
	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para
3 Ocak 1874	32		29		24		11		-	
17 Ocak 1874	38		36		34		16		-	
8 Şubat 1874	38		35		32		18		16	20
21 Şubat 1874	36		35		32		16		15	
28 Şubat 1874	36		32		27		17		16	
7 Mart 1874	38		34		27		20		16	
14 Mart 1874	42		34		29		24		17	20
22 Mart 1874	50		45		35		28		24	
29 Mart 1874	50		47		44		28		26	
19 Nisan 1874	52		45		38		26		25	
3 Mayıs 1874	35		32		28		15		12	
10 Mayıs 1874	35		32		28		15		12	
24 Mayıs 1874	50		45		40		15		12	
7 Haziran 1874	30		25		20		10		9	
14 Haziran 1874	19		18		15		8		7	
21 Haziran 1874	23		20		18		9		7	
12 Temmuz 1874	19		18		16		8		7	
27 Temmuz 1874	21		19		18		9		8	
3 Ağustos 1874	21		19		18		8	20	7	
10 Ağustos 1874	22		19		18		9		7	20
22 Ağustos 1874	21		18		17		9		7	20”
29 Ağustos 1874	22		21		19		10		8	
14 Eylül 1874	22		21		19		10		8	
10 Ekim 1874	23		20		19		10		9	

⁸ Seyhan Gazetesi, S.36, 30 Kasım 1873 (9 Şevval 1290), s.1.

⁹ Seyhan Gazetesi, S.32, 19 Ekim 1873 (26 Şaban 1290), s.2.

¹⁰ Seyhan Gazetesi, S.56, 9 Mayıs 1874 (23 Rebiülevvel 1291), s.1.

1 Kasım 1874	24	22	20	10	9
22 Kasım 1874	21	20	19	10	9
6 Aralık 1874	20	19	17	9	20
26 Aralık 1874	23	20	18	10	9

Kuraklığın etkisiyle Adana'da 1874 yılında buğday ve arpa fiyatlarının yükselişi hasat zamanına kadar devam etmişti. 24 Mayıs 1874 tarihinde buğday fiyatları 40-50 kuruş, arpa fiyatları da 12-15 kuruş seviyesine yükselmişti.¹¹ Kuraklığın bu derece yoğun yaşanması kıtlıkların yaşanmasına neden olmuştu. Yöre halkının ihtiyacı için yeterli hububat bulunamamıştı. Özellikle fakir halk için yerel idareciler tarafından hükümetten yardım talebinde bulunulmuştu.¹² Adana'daki bu kuraklık ve kıtlık yüzünden açlık yaşanmıştı. Açlık şiddetini o kadar göstermişti ki, yöre halkı çuka tohumu, ağaç kabuğu ve at derisi gibi yenilebilecek her türlü maddeyi yemeye başlamıştı. Bunları bulamayan insanların olduğu ve kıtlıktan dolayı ölümlerin yaşandığı da görülmüştü.¹³

1874 yılının Nisan ayından itibaren yağışların başlaması Mart ayında görülen sıcaklığın kırılmasına etki etmiş ve hububatın büyüyüp gelişmesine de olanak sağlamıştı. Haziran ayı ile birlikte başlayan hasat, hububat fiyatlarında ciddi düşüşlerin yaşanmasında etkili olmuştu. Mayıs sonundaki buğday (40-50 kuruş) ve arpa (12-15 kuruş) fiyatları, Haziran başında buğday 20-30 kuruş, arpa ise 9-10 kuruş seviyesine gerilemişti. Buğday fiyatındaki bu gerileme 1874 yılının sonlarına doğru daha belirginleşmiş ve 18-23 kuruşa kadar düşmüştü. Arpa fiyatı için bu söylemek zordu. Nitekim Haziran başlarına 9-10 kuruşluk fiyat, Aralık ayı sonlarında hala aynı seviyede idi.

Tablo 3: 1875 Buğday ve Arpa Fiyatları

	Buğday Fiyatları						Arpa Fiyatı			
	Âlâ (üst)		Evsat (orta)		Edna (düşük)		Âlâ (üst)		Evsat (orta)	
	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para
2 Ocak 1875	20		19		18		10		9	
23 Ocak 1875	22		20		18		10		9	
13 Şubat 1875	18		17	20	17		11		9	
27 Şubat 1875	19		18		17		9		8	
13 Mart 1875	19		18		17		10	20	9	
9 Mayıs 1875	20		19		18		8		6	20
23 Mayıs 1875	18		17	20	16		7		6	
5 Haziran 1875	20		19		18		8		6	20

¹¹ Seyhan Gazetesi, S.58, 24 Mayıs 1874 (7 Rebiülahir 1291), s.2.

¹² Erler, *a.g.e.*, s.149.

¹³ Erler, *a.g.e.*, s.161-162.

19 Haziran 1875	18	17	16	9	7			
3 Temmuz 1875	19	18	17	8	7			
25 Temmuz 1875	19	18	17	8	4			
1 Ağustos 1875	18	17	16	8	7			
15 Ağustos 1875	20	18	16	9	8			
29 Ağustos 1875	25	20	19	20	17	20	9	8
5 Eylül 1875	20	18	16	9	8			
12 Eylül 1875	23	20	18	9	20	8		
26 Eylül 1875	24	20	18	8	7			
9 Ekim 1875	27	16	14	9	8			
7 Kasım 1875	18	16	14	9	8			
14 Kasım 1875	18	16	11	9	8			
22 Kasım 1875	19	16	12	9	8			
4 Aralık 1875	18	16	12	9	7			
24 Aralık 1875	18	16	12	9	7			

1875 yılı boyunca Adana'daki buğday ve arpa fiyatlarında küçük oranlarda artış ve azalışlar görülmüştü. Artışlar genelde stokların tükendiği ve hemen hasat öncesi dönem ile tohumların ekim zamanında belirginleşmişti. Azalışlar ise hasat zamanı ve tohumların tarlalara ekilmesinden sonraki dönemlerde yaşanmıştı. Ayrıca Adana'da iki seneden beri devam eden kuraklık yerini bol yağışlara bırakmış ve buna bağlı olarak verimde artış yaşanmıştı. Bu sayede fiyatlarda da azalışlar görülmüştü.

Tablo 4: 1876 Buğday ve Arpa Fiyatları

	Buğday Fiyatları						Arpa Fiyatı			
	Âlâ (üst)		Evsat (orta)		Edna (düşük)		Âlâ (üst)		Evsat (orta)	
	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para	Kuruş	Para
1 Ocak 1876	18		16		12		9		7	
15 Ocak 1876	18		16		12		10		8	
22 Ocak 1876	15		14		12		10		7	
13 Şubat 1876	18		12		10		9		8	
12 Mart 1876	15		12		10		7	20	6	
1 Nisan 1876	13		12		10		6		5	
30 Nisan 1876	13		12		10		6		5	
21 Mayıs 1876	13		12		10		6		5	
2 Temmuz 1876	15		12		8		8		7	
30 Temmuz 1876	16		13		10		8		7	
6 Ağustos 1876	16		13		10		8		7	

Adana'da 1876 yılında özellikle de Nisan ayında yağın yağmurlar çiftçilerin yüzünü güldürmüştü.¹⁴ Bol ve bereketli geçen 1875 yılının ardından 1876 yılının ilk ayları ile stokların

¹⁴ Seyhan Gazetesi, S.154, 21 Mayıs 1876 (26 Rebiülahir 1293), s.1.

azaldığı dönemlerdeki Nisan ve Mayıs aylarında buğday ve arpa fiyatları, giderek ucuzlamıştı. Mayıs ayında 10-13 kuruş seviyesinde olan buğday fiyatları, Ağustos ayında 10-16 kuruş seviyelerindeydi. Aynı durum arpa fiyatı içinde geçerliydi. Ocak ayında 8-10 kuruş seviyesinde olan arpa, Mayıs ayı sonlarında 5-6 kuruş seviyesine gerilemiş, Ağustos ayında ise 7-8 seviyelerine yükselmişti.

3. PAMUK, PAMUK TOHUMU, KOZA VE SUSAM FİYATLARI

Adana'da pamuk ekimi eski çağlardan beri ekilen bir üründü. Adana'da ekilen pamuk, 1820'lilere kadar yöresel ihtiyacı karşılayacak derecedeydi.¹⁵ Mısırlı İbrahim Paşa'nın 1833'te Adana'yı ele geçirmesi, şehrin tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. İbrahim Paşa, tarımsal üretimi arttırmak için bir dizi uygulamayı yürürlüğe koymuştur. Bu kapsamda öncelikle, Suriye'den Arap çiftçiler (Fellahlar) getirterek Adana'daki işçi sayısını arttırmıştır. Daha sonra tarım arazilerinin selden zarar görmelerini engellemek için bugün Kuruköprü denen yere bir kanal açtırmıştır.¹⁶ Nihayet sulama kanalları açtırarak tarımda büyük gelişmelerin yaşanmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte 1840'ta İbrahim Paşa'nın Adana'yı Osmanlı Devleti'ne bırakmasıyla ortaya çıkan güvenlik sorunları sulama kanallarından yeterince istifade edilmesine engel teşkil edince tarımda yaşanan hızlı gelişmeler yavaşlamaya başlamıştır.¹⁷

Osmanlı yönetimi Adana'daki tarımsal üretimi arttırmak için 1850'lerde bataklıkların kurutulmasına yönelik çalışmalar başlatmıştır. Bu durum tarımda ciddi bir gelişme olarak kabul edilebilir. Ancak Adana'da tarımda asıl hareketliliği sağlayan 1861'de yaşanan Amerikan İç Savaşı olmuştur.¹⁸

Dünyanın en önemli pamuk üreticilerinden olan Amerika'da 1861 yılında iç savaş çıkınca, pamuk ihtiyacını bu ülkeden sağlayan İngiltere, gereksinim duyduğu pamuğu tedarik etmek için başka ülkelere yönelmiştir.¹⁹ İngiltere bu darboğazdan çıkabilmek için Osmanlı

---

¹⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, C.1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981, s.32.

¹⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, C.1, s.29.

¹⁷ Şevket Pamuk, **Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2005, s.116.

¹⁸ Meltem Toksöz, "Bir Coğrafya, Bir Ürün, Bir Bölge. 19. Yüzyılda Çukurova", **Kebikeç Dergisi**, S.21, Ankara 2006, s.98.

¹⁹ Özlem Yaktı, "Amerikan İç Savaşı ve Adana: Pamuk Tarımının Adana'nın Modernleşme Sürecine Etkisi", **Atatürk Yolu Dergisi**, S.4 Ankara 2013, s.277.

Devleti ile görüşmelere başlamıştır. Kısa bir süre sonra da İngiltere’de Adana’dan pamuk almak için şirketler kurulmuştur.²⁰

Bataklıkların kurutulmasıyla büyük miktarlarda tarım arazisi elde edilmesine ve pamuğa duyulan aşırı talebe karşılık Adana’da araziyi işleyecek yeterli sayıda işçi bulunmamaktaydı. Osmanlı Devleti bu sorunu Kırım ve Kafkasya’dan gelen göçmenleri²¹ ve Çukurova bölgesinde yaşayan konar-göçer aşiretleri Adana ve çevresine yerleştirerek çözmeye çalışmıştır.²²

Bütün bu gelişmeler Adana’da tarımsal üretimin yeniden artmasına olanak sağlamıştır. Bu durum yabancı yatırımcıların dikkatini çekmiş, 1864’te Fransızlar Adana’da, 1865’te ise İngilizler Adana, Mersin ve Tarsus’ta birer pamuk işleme (çırçır) fabrikası kurmuşlardır.²³

Adana’da susam ekimine dair çok fazla bilgiye rastlanmamıştır. Ancak Adana’da 1860’lı yılların ortalarından itibaren yabancı ilgisi susamın ticari bir meta olarak görülmesine olanak sağlamıştı. Nitekim Seyhan Gazetesi’nin 10 Ekim 1874 tarihli nüshasında Adana’da susam satışının fiyatı hakkında bilgiler elde edilmişti.

Gazete, şehirde satılan koza fiyatlarını; en iyi kalite, orta kalite ve düşük kalite, pamuğu en iyi kalite, susamı en iyi kalite ve orta kalite şeklinde düzenlemiş ve bir diğer ürün olan pamuk tohumunda ise herhangi bir ayrıma tabi tutmamıştır.

Adana’da 1872 yılında 120.000 balyadan fazla pamuk üretimi yapılmıştı. Şehirde mevcut bulunan 3 çırçır fabrikası, üretilen bu pamukları yoğun bir şekilde işleme yoluna gitmişlerdi. Ancak pamukların temizlenmesinde ciddi sorunlar da yaşanmıştı. Pamuğu çiğidinden ayırmakta için gerekli ilgiyi göstermemişler ve hasarlı pamuklar çıkarmışlardı. Bunlara ek olarak ihtikârlar, yeni mahsule ellerinde kalmış ve çürümüş pamuğu karıştırarak sattıkları da görülmüştü. Bu tür sahtekârlık, Adana pamuğunun İzmir pamuğuna oranla %30 daha az bir fiyatla satılmasına neden olmuştu. Yerel hükümet Ticaret Mahkemesi aracılığı ile olaya el atmış ve bir komisyon kurdurmuştu. Komisyonun amacı şehirde satılan pamuğun

---

²⁰ Bu şirketler içerisinde en önemlisi 1863 yılında Manchester’de kurulan Osmanlı Pamuk Şirketi’dir. Şirket, Osmanlı Devleti’nde pamuk üretimi ve ticaretini arttırmak amacını gütmüş ve bu maksatla da Adana’da birer ajan, komisyoncu bulundurmak suretiyle pamuk alımına başlamıştı. Hüseyin Avni Şanda, **Yarı Müstemleke Oluş Tarihi: 1908 İşçi Hareketleri**, Gözlem Yayınları, İstanbul, s.67.

²¹ Bkz. Hilmi Bayraktar, “Kırım ve Kafkasya’dan Adana Vilayeti’ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869-1907)” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.22, Konya 2007, s.405-434.

²² Bkz. Fatih Sansar, **Fırka-i İslahiye ve Osmaniye (Cebel-i Bereket)**, Osmaniye 2006.

²³ **Yurt Ansiklopedisi**, C.1, s.32-33.

kontrolünü sağlayarak normal standartlarda satışının yapılmasını sağlamaktı.²⁴ 1873 yılına gelindiğinde Adana'da kuraklığın yaşanmış ve buna bağlı olarak pamuk üretiminde ciddi problemlere sebebiyet vermişti. Kozanın ayrıştırılmasında ve pamuk tohumunun çıkarılmasında zorluklarla karşılaşılıyordu. Hatta çiftçiler ekim zamanında pamuk tohumunun tedarikini dahi yapamayacak duruma gelmişlerdi. Sermayeden yoksun olan Adana çiftçileri, pamuk tohumunun tedariki için hükümetten yardım talebinde bulunmuşlardır.²⁵

Tablo 5: 1873 yılı Koza, Pamuk ve Pamuk Tohumu Fiyatları

	Koza			Pamuk		Pamuk Tohumu	
	Âlâ	Evsat	Edna	Âlâ			
	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Para
31 Mart 1873	22	20	18	27		0	20
7 Nisan 1873	22	20	18	27	20	0	25
14 Nisan 1873	24	20	18	27	20	0	25
28 Nisan 1873	23	21	19	28		0	18
4 Mayıs 1873	23	21	19	27		0	18
11 Mayıs 1873	24	22	19	27	20	0	30
18 Mayıs 1873	22	20	18	26		0	28
25 Mayıs 1873	26	24	22	27		1	
9 Haziran 1873	27	25	22	28		1	
16 Haziran 1873	30	26	24	29		1	
18 Ağustos 1873	28	26	24	28		0	30
31 Ağustos 1873	27	25	24	27		0	35
14 Eylül 1873	28	26	24	28		0	30
19 Ekim 1873	28	26	24	28		1	20
26 Ekim 1873	29	27	26	28		1	20
9 Kasım 1873	29	27	26	28		1	20
30 Kasım 1873	30	28	26	30		0	55
7 Aralık 1873	28	26	24	29		1	20
14 Aralık 1873	30	27	24	29		1	15
27 Aralık 1873	30	27	25	29		1	15

Adana'da 1873 yılında koza fiyatları Mart ayı sonlarında 18-22 kuruş seviyesinde iken Aralık ayı sonlarına doğru ise 25-30 kuruş seviyesine yükselmişti. Pamuk mahsulünün fiyatı, Mart ayı sonlarında 27 kuruş iken Aralık ayının sonlarında 29 kuruşa ulaşmıştı. Pamuk tohumu ise Mart ayı sonlarında 20 para iken Aralık ayı sonlarında hemen üç katına çıkarak 1 kuruş 15 paraya seviyesindeydi. Adana şehrinde koz, pamuk ve pamuk tohumundaki artışların sebebi yukarıda ifade edilen kuraklık ile arz-talep ilişkisine bağlıydı.

²⁴ Seyhan Gazetesi, S.5, 12 Nisan 1873 (15 Safer 1290), s.1.

²⁵ Seyhan Gazetesi, S.36, 30 Kasım 1873 (9 Şevval 1290), s.1.

Tablo 6: 1874 yılı Koza, Pamuk, Pamuk Tohumu ve Susam Fiyatları

	Koza				Pamuk	Pamuk Tohumu		Susam	
	Âlâ	Evsat	Edna		Âlâ			Âlâ	Evsat
	Kuruş	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş
3 Ocak 1874	30	28	26		28	1	15	-	-
17 Ocak 1874	32	30	28		29	2	20	-	-
8 Şubat 1874	35	32	29		29	3		-	-
28 Şubat 1874	32	30	28		28	2	20	-	-
7 Mart 1874	32	30	28		28	2	20	-	-
14 Mart 1874	29	28	26	20	28	2	20	-	-
22 Mart 1874	30	28	27		28	2	20	-	-
29 Mart 1874	32	30	28		28	2		-	-
19 Nisan 1874	33	30	27		30	3	20	-	-
3 Mayıs 1874	32	30	27		32	4		-	-
24 Mayıs 1874	30	27	25		30	2		-	-
7 Haziran 1874	31	28	25		28	2		-	-
21 Haziran 1874	31	28	25		28	2		-	-
12 Temmuz 1874	31	28	25		28	2		-	-
27 Temmuz 1874	31	28	25		28	2		-	-
10 Ağustos 1874	31	28	25		28	2		-	-
10 Ekim 1874	30	28	26		28	3		40	-
1 Kasım 1874	32	30	28		30	2	20	45	-
22 Kasım 1874	-	-	-		-	-		40	38
29 Kasım 1874	28	26	25		26	2	20	40	39
6 Aralık 1874	29	27	25		27	2		40	38
19 Aralık 1874	30	27	26		26	2	20	41	37
26 Aralık 1874	32	30	27		27	2	30	40	38

1874 yılında koza fiyatlarındaki artış kendini göstermiş ve Şubat ayının başında 29-35 kuruşla en yüksek seviyesine ulaşmıştı. Yıl içerisinde inişli çıkışlı dalgalanma gösteren koza fiyatı, yılsonunda 27-30 kuruş seviyesine gerilemişti. Pamuk fiyatındaki en yüksek artış ise Mayıs ayının başında gerçekleşmiş ve pamuk 32 kuruştan satılmıştı. Yılsonuna doğru pamuk fiyatında ciddi bir gerileme görülmüştü. Pamuk tohumu ise diğerlerine nazaran daha fazla iniş-çıkış göstermişti. Ocak ayı başında 1 kuruş 15 paraya satılan pamuk tohumu, Mayıs ayında 4 kuruş ile en yüksek seviyeye ulaşmıştı. Pamuk tohumu yılsonunda ise 2 kuruş 30 paraya satılmıştı. Susamın fiyatı, Ekim ayından itibaren Sayhan Gazetesi'nde yayınlanmaya başlanmıştı. Buna göre Ekim ayında 40-45 kuruş seviyesinde olan susam, Kasım ayında iyi kalite ve orta kalite şeklinde düzenlenmiş ve bu ayda orta kalite 38 kuruş iki kalite ise 40 kuruşa satılmıştı. Susam yılsonuna doğru ise aynı fiyatlarla satılmıştı.

Adana'da 1874 yılında satılan koza, pamuk ve pamuk tohumu fiyatlarındaki bu artışın nedeni yukarıda belirtildiği gibi kuraklıktır. Nitekim Nisan ayından itibaren başlayan yağışlar nasıl ki buğday ve arpa gibi ürünlerde verim ve bereketi arttırdıysa aynı durum pamuk mahsulü

içinde geçerliydi. Zira pamuk hasadından sonra fiyatlardaki düşüş bunun bir göstergesi olmuştu. Ancak bazı zamanlardaki fiyat artış ve azalışları ise arz-talep ilişkisine bağlı olduğunu söylemek gerekir.

Tablo 7: 1875 yılı Koza, Pamuk, Pamuk Tohumu ve Susam Fiyatları

	Koza					Pamuk	Pamuk Tohumu		Susam	
	Âlâ		Evsat	Edna		Âlâ			Âlâ	Evsat
	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş
2 Ocak 1875	29		28	27		27	2	10	40	38
9 Ocak 1875	33		29	27		28	2	20	40	38
30 Ocak 1875	32		29	27		28	2	30	41	38
13 Şubat 1875	30		28	27		28	2	20	40	38
20 Şubat 1875	30		28	27		26	2	20	40	38
27 Şubat 1875	25		24	23		26	2		40	39
13 Mart 1875	28	20	27	26		26	2		40	38
9 Mayıs 1875	28		26	25		32	1	20	35	33
16 Mayıs 1875	25		24	23		27	1	20	40	39
23 Mayıs 1875	28		27	26		28	1	20	40	39
30 Mayıs 1875	28		26	25		30	1	20	35	33
5 Haziran 1875	28		26	25		30	1	20	35	33
12 Haziran 1875	28		26	25		30	1	20	35	33
19 Haziran 1875	28		26	25		30	1	10	36	35
3 Temmuz 1875	28		27	26		28	1		37	36
25 Temmuz 1875	28		27	26		28	1		37	36
23 Ekim 1875	21		-	-		26	-		28	25
14 Kasım 1875	21		-	-		26	-		25	23
4 Aralık 1875	23		-	-		24	-		27	25
24 Aralık 1875	23		-	-		24	-		27	25

Adana’da pamuk, koza, pamuk tohumu ve susam fiyatları, mahsulün toprağa ekim zamanı ve hemen öncesinde yüksek değerlere ulaşmış, mahsulün çıkmasıyla da fiyatlarda düşüş görülmüştü. 1875 yılında Adana’da pamuk, koza, pamuk tohumu ve susam fiyatları, yılın ilk altı ayında belirli bir seviye satılırken Temmuz ayından itibaren tüm ürünlerin fiyatlarında azalmalar başlamış ve yılsonunda da hemen neredeyse % 25-30 seviyesinde gerileme yaşanmıştı. 1876 yılına gelindiğinde ise burum aynen devam etmiştir.

Tablo 8: 1876 yılı Koza, Pamuk, Pamuk Tohumu ve Susam Fiyatları

	Koza					Pamuk	Pamuk Tohumu		Susam	
	Âlâ		Evsat	Edna		Âlâ			Âlâ	Evsat
	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş	Para	Kuruş	Kuruş
1 Ocak 1876	22		-	-		24	-		27	25
9 Ocak 1876	23		-	-		24	-		28	26
15 Ocak 1876	23		-	-		24	-		28	26

22 Ocak 1876	23	22	20	24	2	28	26
13 Şubat 1876	-	-	-	-	-	32	30
20 Şubat 1876	22	-	-	21	1 10	32	30
12 Mart 1876	22	-	-	21	1 10	28	25
1 Nisan 1876	21	-	-	23	1 10	36	35
22 Nisan 1876	25	-	-	23	1 10	36	35
21 Mayıs 1876	25	-	-	23	1 10	36	35
2 Temmuz 1876	20	-	-	22	1	27	-
30 Temmuz 1876	20	-	-	23	1	27	-
6 Ağustos 1876	20	-	-	21	1	27	-

4. SONUÇ

Adana şehrinde satışı gerçekleştirilen tarımsal ürünlerin fiyatları, iklim şartlarına göre şekillenmiştir. Yıl içerisinde yağmurun az ya da fazla yağışlı olması ve buna bağlı olarak verim çokluğu veya azlığı tarım ürünleri fiyatlarında etkili olmuştur. Bunun yanında mahsule duyulan ihtiyaç ile tohumun toprağa ekimi ve stokların tükenmesi gibi faktörlerde fiyatların dalgalanmasında önemli bir etken olmuştur. Adana'daki tarımsal ürün fiyatlarındaki bu hareketlilik, yapılan tarımsal faaliyetlerin ilkel tarzda yapıldığını göstermiştir. 1873-1876 yılları arasında bölgede Seyhan, Ceyhan ve Berdan Nehirlerinin tarımsal faaliyette ne derece az kullanıldığı da diğer bir gösterge olmuştur.

KAYNAKÇA

Gazete

Seyhan Gazetesi No:

3,4,5,6,7,8,9,10,11,13,14,23,25,27,30,32,33,35,36,37,38,40,41,42,43,45,46,47,48,49,50,53,55,56,58,60,61,62,65,67,68,69,71,72,74,78,80,82,83,84,86,87,88,89,90,91,92,93,94,96,104,105,106,107,108,109,110,112,115,116,118,120,121,124,125,126,127,128,129,131,133,134,135,136,137,140,141,142,147,150,151,154,160,164,165.

Yayınlanmış Eserler

ARICANLI Tosun, “19. Yüzyılda Anadolu’da Mülkiyet, Toprak ve Emek”,**Osmanlı’da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım**, (Ed. Çağlar Keyder ve Faruk Tabak), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.

BAYRAKTAR Hilmi, “Kırım ve Kafkasya’dan Adana Vilayeti’ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869-1907)” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.22, Konya 2007.

ERLER Mehmet Yavuz, **Osmanlı Devleti’nde Kuraklık ve Kıtık Olayları (1800-1880)**, Libra Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul 2012.

GÜRAN Tevfik, **19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998.

PAMUK Şevket, **Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2005.

SANSAR Fatih, **Fırka-i Islahiye ve Osmaniye (Cebel-i Bereket)**, Osmaniye 2006.

ŞANDA Hüseyin Avni, **Yarı Müstemleke Oluş Tarihi: 1908 İşçi Hareketleri**, Gözlem Yayınları, İstanbul. (Tarih Yok).

TOKSÖZ Meltem, “Bir Coğrafya, Bir Ürün, Bir Bölge. 19. Yüzyılda Çukurova”, **Kebikeç Dergisi**, S.21, Ankara 2006.

YAKTI Özlem , “Amerikan İç Savaşı ve Adana: Pamuk Tarımının Adana’nın Modernleşme Sürecine Etkisi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, S.4 Ankara 2013.

Yurt Ansiklopedisi, C.1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.

Ekler

Ek-1. Seyhan Gazetesi No:3.(s.1)

Tarih: 29 Mart 1873

سَيِّحَات

سنه هجره ۱۲۹۰
سنه شمسه ۲۸۸
سنه ميلاديه ۱۸۱۳

صفر ۰۱
مارت ۱۷
مارت افريجي ۲۹

منافع وطنيه و حوادث عموميه دائر ولايت غزنه سيدر
پرني سنه

بو غزنه هفتده بر دفعه چيقار پرسته لکي (۱۰۰) وايي ايلي (۵۵) غروشه و پرسته سي (۶۰) پاره به در بوسته ايله کوندر له جگ اولانر بو فبانه بوسته اجري دخی ضم ايدرلر مشري اولوق اسبانلر مرکز ولايت مطبوعه سه مراجعت ايدرلر فوائدي عمومه عائد اولان اناز مجانا طبع اولور کله جگ اولوق حوا دندن تحتده بولنه جق امضا ومهرلري معروف اولور قبول اولور ۱۰ اعلانا تک بهر سطرندن ايکيشر غروش النور.

<p>صدر اسبق محمود ديم پاشا حضرت تليک شهري بکرمي بيک غروش معرويت معاشک نصفي اولان اون بيک غروش مشار اليه حسني پاشا حضرت تليسه بااراده سنه تخصص واجمان بيورلد يفتدن مشار اليه لاجل التشکر ما بين هما يونه عزيمت ايتش واندن دخی دولتو نجايولو يوسف عز الدين افندي حضرت تليله ملاقات ايلشردر .</p>	<p>(توجهات) ديوان احکام عدليه نظارت جليله سي صدر اسبق ايتلو دولتو مدحت پاشا حضرت تليسه خارجه نظارت جليله سي ديوان احکام عدليه ناظري سابق دولتو صفوت پاشا حضرت تليسه نافعه نظارتی بوسته واليسی اسبق دولتو راشد پاشا حضرت تليسه</p>	<p>نشو ونما سيله ترين جسم افتخار ايلد بکمز بو سنه مبارکه ده کی مزروعاتک ادرا کجه احتياجات موقعيه تک حصر انتظار ايلد يني کليانو عمه تک ولايات منجا وره دن سوق وارسال حقينه مقام ولايتين باطال جانب سامسه وقوع اولان عرض و انما اوزرته جواباً شرفورود ايدن امر نامه سامينک بروجه زير نشسري مناسب کوردک . (صورت امر نامه سامی)</p>
<p>مکاتب عسکريه ناظري سابق سعادتلو غالب پاشا و طهران ستيري سابق سعادتلو انصرف پاشا حضراتي دارشورای عسکري اعضا نلقه و بوسته فرقه عسکريه سي قوماندانلقه فريشان کر آمدن سعادتلو طاهر پاشا حضرت تليري و بوسته فرقه عسکريه سي قوماندای سابق سعادتلو احمد پاشا حضرت تليري دخی در سعادت مر کن قوماندانلقه بااراده سنه نصب وتعيين بيورلشردر .</p>	<p>شورای دولت اعضا نلقه ناظري سابق دولتو امعايل پاشا حضرت تليسه توجه بيورلشردر . ويانه سفارت سته سته خارجه ناظري سابق دولتو خليل پاشا حضرت تليري و بترسبورغ سفارت سته سته ويانه ستيري سابق عطوفلو عارفي بک افندي حضرت تليري نصب وتعيين بيورلشردر .</p>	<p>بعنايته الله تعالى بوسته مبارکه ده ولايت جليسه زنده کليتلو مزروعات رونما ايد و کندن و اهالينک محتاج اولد قلري اعانده عليات ايجون ولايات منجا وره دن ورودی معنا اولان عمه ورنجسبرک احتياجات لازمه منظر آزياده اولسي اقتضا ايله جکنندن ولايات مذکورده به اشعار کيفيت ايدلسي زومنه دائر النشان تلفرافنامه دولتسري اوزرته ولايات مذکورده به اونوجهله بايقفات منقصيه ايفسا اولمشدر . بنه تعال سايه موفقيتوا يه جنب شاهانه نه امر زراعتک بو صورته کسب توسع و ترقی ايتسي اماره عموريت و بونک استحصال اسباب موجب سته مصرف اولان همت باعث محظوظيت اولغين بيان حال سياقنه شقه نشاوري ترقينه ايتدار اولندي اقدم .</p>
<p>قره سي متصرفاتي نافعه نظارتی مستشاري سابق سعادتلو احمد پاشا حضرت تليسه بنفازي متصرفاتي اورفد متصرفي سابق سعادتلو کمال پاشايه شهر امانتي محاسبه جليکي تجارت محاسبه جيسي سابق سعادتلو ادهم بک افندي به اعاده اشا</p>	<p>ارضروم ولايتي واليکي ارضروم واليسی مشيرلکي انضماميه اشقودره واليسی سابق دولتو مصطفی پاشا حضرت تليسه حلب ولايتي واليکي ارضروم واليسی سابق دولتو سامح پاشا حضرت تليسه ضبطيه مشيري اسبق دولتو حسني پاشا حضرت تليسنک وزارت مر فوعه سي اعاده اشا</p>	

Ek-2: Seyhan Gazetesi No:3. (s.2)

Tarih: 29 Mart 1873

برزین ولایتی دفتر دارالری شش ماهی
مخاطبه جسی سابق سعادت و محمدین
افندی به توفیق بیور نشدر .
(بصیرت)

دولت وانی باشا حضرت نوری سعادتی
دفتر دار افندی حضرت نوری بانوکیل تقی
و شخص احوال هسانی خفته کن جمعه
کونی معیت سینه زنده عزتو مکتوبی یک
افندی ایله مکتوبی او طه سی خلفا سندن
مخدوم عالیری رفعتو فوآن یک استیج
بودنی حاله ادنه قضا سسته مر بو ط
تواجی ایله بیاس وقوزان سخا قلر نه
عزبت بیور مشلردر .

ایچ ایل سخا غی دا خنده کائن کلنار
قضا سی قائم تلمنه مکتب مذکبه من مخرج
رفعتو عثمان افندی و نه لوا مذکوره
منصاف انامور قضا سی قائم تلمنه ده
سابق جمر شعور قائم تلمی مکتبی رفعتو نعیم
افندی و طرسوس قضا سی دا خنده کونک مع
مکتبی ایله سی مد بریکنه مکتب مذکبه دن
مخرج فتو تلو اگاه افندی تعین ایله هر کن
مأمورینر نه عزیمت اید کلری ایشید نشدر

(کوره تک)

واقعا هر که ی پندیکندن دوتدر مکت
و کوردیکندن ارمق مشکدر لکن رفاه
ورا حت وسلامت و سعادت ایجاب ایدر
ایجاب میداننه ایکن او اسبابه تش
ایجاب نی کار عاقل دکلر بورالجه
کوره تک نیجه نیجه و سنا ط ظاهره
رفاهه به ترجمه ایدله یکنه بر جوق دلیل
ولوا؟ چه دن بر ایسیله سجدین نهر در که
به صوکل جسامه نه انیمه تک خانه ری او کندن
افوب کندی حاله نه دهاله یونک احتیاج صو
احتیاجی و اهالیکن صوبه پاره ویر میانی
انک فقیر و محتاجی اولوب انار د نه نهر دن
صواف ایچون یله بر قاج کشی تلف اولور
ویر ضرورت او نه دتبر و چکلور ایکن
کوره تک بو کار پاره دوشا مکن بیوک
مضرتی اولور . و کوره تک رفاه
ترجمه اید یلسد یکسند یونک بنده دلیل
ازانوی؟

هله شکر اولسون شو ضرورتک حکومته تعری
ایدلان اسباب اند فاعه سی جلوه نسای
ظهور و نهر دن یاغ جامع شمر یفته قدر

بایلان درت بش چشمه تک صولرله اهالی
سدراب زلال سرور اولوش بو صون نهر دن
انان ماکه تک صنعت و مشایسته بو الریک
در کار اولان صلابه کوره بو الریک
دوامنه شمشیر اولدی بی کی بر طر فلانده
چشمه ز تعدد ایدر تک انشاء الله بمکتب
هر طرفنده صور و چشمه ز بولنه جسی
در کار بو نشدر

اشته کوره نکلر رفاه و راحت استلزام
ایدن اسبابک نهر بسندن کی فرق شد بک
شوبله بر برهان بدیهی الجریان ایله کندی
توسیدی بنه تسالی ادله ساره سینه
مکتوم تک همزله اهالیکن غیرت و معا و تندن
بکلر ز

(یکجه توفیق)
ایکچی بومرودن بقه

رایعاً تر لایه مزروع اولان دختان اوج درت
به اقی حاصل ایدکنه ایجابنه کوره بو ماخون
ایکی دفعه کولگری چپانوب طولدر برله جندر
و مذکور به افکرک او چلری صلا ار دکنه
بهر کو کفن ابتدا سندن ایسی اوج بیراق
بردن قیرلوب طولانه جندر دیگر به افکرک
دخی او چلری صلا رد قیه برز در طولانوب
صبر قله دیزله چکدر .

خامساً مذکور بیا فرطوبلا نند قدن
صکره بر برسق باصی و بر بیق قارش
بو بنده میوردن معمول اکنه ایله یکسوی
و کرمی بش قارش یونده صبر قله بر اوجی
باغلو و اتوز قارش اوزون اجه اولور
بمعنی قسبه دیزله جک و مذکور قنک
دیگر اوجی دخی مذکور صبر قنک دیگر
اوجیه باغلوب اوره بر یندن دخی
بر بارجه جیق قسب ایله مذکور و هر طرف
ایله بد برله جک و مذکور صبر قله صاحب
انشاءه قدر کوش اور ورمینان بخنده
بر بیق ارغشون یارینه قاز دقلر ایله یا یله جق
اسکله اوزرینه قوتلوب او داده قوریدله
جندر یغور زول ایله جک اولور ایسه
میدان برندن قالد برلوب یغور طوقید جق
صورتیه صاحبک الله وضع اولنه جندر
و مذکور صبر قله کی قوتلو قورید قیه
ایسی اوج صبر سق دختان بر صندال یا یلوب
یغور و روز کاردن مشافطه لی بر محله
اصیله جندر .

سانساً تعریف راج و خا سنده بیان اولان
قوتو نرا و نوجمله طو ار لنبوب قورید قدن

و کافه سنک ارقه سی اندر قدن صکره
روز قاسم تقرینه هو ال لک و س اولوبه
توتو نر یو مشق به انور ایسه مذکور
صناملار برز برز یلوب نخلک بیا قری
دخی برز برز اجه رق و برزری اوزرینه
قوتوبه رق برززه بو کسک اولنجیه
بر بستان (یعنی دمت) اولوب اعمال
ایدن آتم مذکور بستانل دیگر بستان
یا یجه به قدر دیزیک الله بصدیره جق
و بو وجهه یا یله جیق بستانلر دکرم
طباش جرمه مذکور لک ایدوب برزری
اوزرینه وضع ایله یارم قولا ج معمار ی
بو کسکله کده اوزرینه بر قاج طاس
قوتوبه جیق و مذکور دلسانلر ایکی اوج
متماری بو ان جندر و او اصورته درت بش
کون خوروب مو آخراً بر نخته انکله استیف
یا یله جندر و مذکور استیک الله بر
و اوسته بر نخته قوتوب او سندن کی جند تک
اوزرینه آخر جه طاش وضع اولنه جندر
و اندن صکره دنگ یا یله جندر بر اکر چه
بستان یا یله جیق و قنقره هوا سرت
اولوبه صناملارده کی قوتو نر قوری
اولور انسه بر دن ایسی جیق ذراع ترین
بر قسوقا زلوب اک ایزی وزری درت
ارغشون اوزرینه برز طسور اقی ایله
اورتلی اوله جندر و مذکور صناملر
قوری اولدی بی حاله مذکور قویه
اصیلوب اولورده بو مشقانی بستان اولور
را ده در طوبت الله قودن چار لوب
بستان یا یله جندر و مذکور صناملارده که
توتون بستان یا یله جیق و قنقره یکنه زیاده
رطوبتلی اولور ایسه چور پیسوب
بو یله جندن به قوری و نه ده رطوبتلی
اولی بو مشقانی حد اعتداله بو لنه جندر .

بعضولات و زغیه تخلیه تک قیات حاکم سی

کیلا تا بول	قنقره
۱۸	۱
۱۵	۱
۱۲	۱
۶	۲۰
۱۰	۱۰
۲۴	۲۴
۲۰	۲۴
۱۸	۲۴
۲۷	۴
۲۰	۴

خود اذنه ولایتی مطبعه سنده طبع اولمشدر

ՍԷՅՆ

ՍԷՅԻ Է ԶԻՃՐ ԹԻ 1290 ՍԷՓԷՐ 1

ՍԷՅ. Ի ՄԻՆԱԹ 1873 ՄԱՐՏ 17

ԵՊԻՏՈՒՄ ՄԱՐՏ 29

Ներշնչվել ներմասը ինչ թեղեհին շէշքի ԻՊԹԻՄԱՐ ԷՅԼԵՄԻՆՍԻՊՈՂ՝ պու սէնէի միւսպաճէ քէ աէ քի մը գրուածն իտրաքին ճէ ԻՏԹԻԽԱՃԱԹԸ մը վգրիՅ ԵՆՆԻՆ ՏՄԱՐԸ ԻՆԹԻԿԱՐ ԷՅԼԵՄԻՆՍԻՊԻԷ ամբ ԼԵՆԻՆ ՎԻՄՅԱԹԸ միւթէ ճաղէրէտէն սէ վգ զէ իրսալի Տաղան, մը տաճը վիւ լայէթաէն պապը ալի ճաննիպի սամի սինէ զուգու պուլան արզ վէ ինՏա իւղէրինէ, ճէ վապէն շէրէ ֆլաթրիտ իտէն Է միւրսամի սամիին պէր վէ ճէ շիբր նէշրինի միւնսլպ կէ օրսալի ք :

(Սուրբ Թի Էմիլիանի սամի)

Պի ինայէթ իլլաՏի Թաալէա պու սէնէի միւսպաճէ քէ աէ, վիլլայէթի ճէ լիլէ լէրինտէ քիւ լիլէթ լիւ մէղրուած բիւնիմա իտիկինտէն, վէ աՏալինին մը օՏ լիաՃ օլաղլէրի Էանէի ամբ լիլպթ իլինն վիլիտաթը միւթէ ճաղէրէտէն, ԻՏԹԻԽԱՃԱԹԸ Լաղլէ ԵՆ Նաղլաէն, զիտաէ օլլաաթը իղթիղա իտէ ճէ լիլանէն վիլլայաթը մէկքիւրէյէ Էաաթը քէ ճիլիլթ իտիկինտէ իւրգուսմնա տաիտալանն թէլը րաթի նամէի աէ օլլէթ լիլէրի իւղէրինէ վիլլաաթը մէկքիւրէյէ օլլէ ճէ լիլէ լիլէ պլիլլաթը մուղթաղլիլէ ինֆա օրմաճ աթ : ՊիմէննիՏի Թաալէա սայէթի միւթէ վէ ֆիլիլիլթ վալիլ ճէ նապը շաՏանէտաէ Է միլի զիլաթիլին պու սուրբ լիլէ քէ սպր թէ վ սուի վէ թիլաղղր իթ լիլէ տէ Է մա մամուրիլէթ վէ պուսն ինթիՏաալի Տապապը մաՏիպէսինէ մաաթուՏ օլան Տիմաթիլ, պալաթ մաՏիպիլիլէթ օլլաաթըն զէ յանը Տալ սըլլաղընտա շուղղաի սէնա վէրի թէրիլիլէ ինթիլաաթ օլուսաու Տիլլաաթ :

(Թեղալի Տաթ)

Տիլլանը աՏքիմաթ աալիլիլէ նէղա էրի ճէ լիլէ տի՝ սաաթը Է սպաղ իւղէթ լիլէ աէ վ լիլէ լիլէ ՄիաՏաթը բաշա յաղրէթ լիլէրինէ :

Խաարիճիլէ նէղաթ լիլէ ճէ լիլէ տի, սիլլանը աՏքիմաթ աալիլիլէ նաղըրը սաղըր՝ աէ լիլէ լիլէ Մաթիլիլէ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Նաթիտա նէղաթ լիլէ պուսն վալիլէ տի Է սպաղ՝ աէ օլլէթ լիլէ Բաշալա բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Շուրաի աէ վ լիլէթ աղաղըր՝ նաթա նաղըրը սապըղ՝ աէ օլլէթ լիլէ Իսմաիլ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ թէ վ ճիլիլ :

Վիլլան սեֆարէթի սէնէյէ տինէ, իտրիճիլէ նաղըրը սապըղ՝ աէ օլլէթ լիլէ Խաալիլ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Իլիթրպուրը սեֆարէթի սէնէյէ տինէ, վիլլան սեֆարէթի սապըղ՝ աթուսեթ լիլէ Ըրիֆի պէլ Տաղրէթ լիլէրինէ նապըղ վէ թիլին պուլլը լիլաթ աթըր :

Էաղրուս վիլլայէթի վալիլիլիլէ՝ աէ օրտինն յաաթու Տիմալայան միւթիլիլիլի ինգուսմիլիլէ, ինչ օրսա վալիլիլիլ սապըղ աէ օլլէթ լիլէ Մաաթաթիմա բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Շալէպ վիլլաաթի վալիլիլիլիլէ՝ Էրղրուս վալիլիլիլ սապըղ՝ աէ օլլէթ լիլէ Մաաթի բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Ձապիլիլիլիլ միւթիլիլիլ Է սպաղ՝ աէ օլլէթ լիլէ Շիւսնի բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ զէղաթ լիլէ մը ֆուսիլ, իտաէի ինգա :

Սաաթը Է սպաղ՝ ՄաՏիմա նէտիմ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ շէՏիլ Եիլը մի պիլն զուրուշ մաղուլիլիլիլ մաաղլաթն նսթը օլան օն պիլն զուրուշու՝ միւշաթիլիլ շիւսնի բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ պա իրաալի սէնիլէ թաիսի վէ ԷՏաան պուլլաաղընտա, միւշաթիլիլ լիլէ լիլէ լիլէ ճէ շէրի մաղլիլիլ Տիմալայան նա աղիմթ իթիլը, վէ աանէն տաիլիլ աէ օլլէթ լիլէ նէճապէթ լիլէ Եաաթիլիլ Էղլէտաիլն Է ֆիլիլիլիլ Տաղրէթ լիլէրինէ միւլաղաթ Է լիլէ Պիլիլէր աիլը :

Մէքնաթիլիլ աթէրիլիլ նաղըրը սապըղ՝ սէ աաթէթ լիլէ Պալիլիլ բաշա, վէ

ԹէՏրան սեֆարէթի սապըղ՝ սէ աաթէթ լիլէ Էաթիլիլ բաշա Տաղրաթ լիլէրինէ, սաաթը շաաթի աթէրիլիլ աղաղըրը, վէ պուսնա ֆըրգաի աթէրիլիլիլ զամանաանընտա, ֆէրիլիլիլ քէրամաէն սէ աաթէթ լիլէ ԹաՏիլ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Վէ պուսնա ֆըրգաի աթէրիլիլիլ զամանաանը սապըղ՝ սէ աաթէթ լիլէ ԷՏիլաթ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ, աթէր սէ աաթէթ մըրթըղ զամանաանընտա, պա իրաաթիլիլ սէնիլէ նապըղ վէ թաիլին պուլլաաթ լիլէրինէ աիլը :

Գաաթիլիլ միւթիլիլիլիլ նաթիլիլ նէղաթ լիլէ միւթիլիլիլ սապըղ՝ սէ աաթէթ լիլէ Էաաթ բաշա Տաղրէթ լիլէրինէ :

Պիլիլիլիլ մուլաաթիլիլիլիլ ուրիլիլ մուլաաթիլիլիլ սապըղ՝ սէ աաթէթ լիլէ Էլիմաիլ բաշալիլ :

ՇէՏիլ Է մանէթիլիլ մուլաաթիլիլիլ թիլիլիլ մուլաաթիլիլիլիլ սապըղ՝ սաաթէթ լիլէ ԼաՏիլ միլ Է ֆիլիլիլիլ :

Բիլիլիլիլ վիլլայէթի սեֆարէթ, սաաթըր՝ շէՏիլ Է մանէթիլիլ մուլաաթիլիլիլ ճիլիլ սապըղ սաաթէթ լիլէ թաՏիլիլ Է ֆիլիլիլ աիլիլ թէ ֆիլիլիլ պուլլաաթ լիլէրինէ տուր :

(Պաաթիլիլիլ)

Տէ օլլէթ լիլէ վալիլ բաշա Տաղրէթ լիլէ սաաթէթ լիլէ աէ ֆիլիլիլիլ Է ֆիլիլիլիլ Տաղրէթ լիլէրինէ պիլիլիլ ֆիլիլիլ վէ լիլէ ֆաՏիլիլիլ աՏիլալը աՏալիլ զիլիլիլ, կէ լիլէ ճիլիլիլ կիլիլիլ միլիլիլիլ սէնիլիլ լիլէրինէ ինգէթ լիլէ մը ֆիլիլիլիլ պէլիլիլիլիլ լիլէ մը ֆիլիլիլ օտաաթ իլիլիլ ֆիլիլիլիլ մալիլիլիլիլ ալիլիլիլ լիլէրինէ Գուսա պէլիլիլիլիլ

պարտաւոր հասնել, Բանաս դաղաւորնս
մեքոյս ընկածն էլ է: Բայց ովքէր զօգան
սանձադարմանս աղիթն պարտաւոր
լարալը:

Իչ էլ սանձաղը տախիլինս քեան
կիւնար դարտար գաւրադարմարնէ՛ մեք
թեպիկ մարտիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
Օտման էճիկտի:

Կենն՛ լիվան մէղրիւն մու-
զափ, անամուր դաղաւոր գաւրադարմ-
արնս, սուրբ ճիւղի շուրս գաւրադար-
մար՛ մէք թեպիկանն, բիճարմիկն անամ
է-
փեկտի:

Թեքսուս գաղաւոր տախիլինս
կիւնար զարմարն նասիկէնն մարտիկի
նէ՛ մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

— Գ Ե Թ Ե Թ Ե Թ —

(Կերտնէք)

Վազան հերթեմն պիտի յիշանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Չէլէ՛ պարտաւորնս կերտնէնն
նիչ է նիչ է մէք թեպիկանն մարտիկն
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Պարտաւորնս կերտնէնն պէտք
չէ թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Վէ կերտնէնն թեպիկանն
նիչ է նիչ է մէք թեպիկանն մարտիկն
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Միտնէնն է սու: Եւ յարնն տըրքար
օրան բախարմիկանն կերտնէնն, պարտ
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Իչ էլ սանձաղը տախիլինս քեան
կիւնար դարտար գաւրադարմարնէ՛ մեք
թեպիկ մարտիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Պարտաւորնս կերտնէնն պէտք
չէ թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

(Ինքննէն նամբոտան պարտն)
(Կերտնէնն թեպիկանն)

Վէ մէք թեպիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Տիկեր կարտաւորնս մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Կարտաւորնս մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Կարտաւորնս մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Մարտիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Մարտիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Կարտաւորնս մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Վէ սու մարտիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Վէ մէք թեպիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Վէ մէք թեպիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Վէ մէք թեպիկանն մարտիկանն
անամարմէք մէք կերտնի ինձանն զարմ-
արնս մարտիկանն: Բիճարմիկ մէք
թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն: Բիճարմիկ
մէք թեպիկանն մարտիկն:

Երկու ճարտարական

պիտ հանրան	01	18
կիտան	01	15
էտան	01	42
շահիր	01	06 20
տարը	01	10

Գրէ

պիտ հանրան	24	22
էվանթ	24	20
էտան	24	48
պիտ հանրան	4	27
բամաղ թոխմու	4	00 20

(Մասնա Վիտիկ թեպիկանն մարտիկանն)
(Բայ օրտնուչ տար)